Universitat de Lleida

GUIA DOCENT

HISTÒRIA MEDIEVAL DE CATALUNYA

Coordinació: BRUFAL SUCARRAT, JESUS

Any acadèmic 2017-18

Informació general de l'assignatura

Denominació	HISTÒRIA MEDIEVAL DE CATALUNYA
Codi	100022
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA
Caràcter	<table><tr><th>Grau/Màster</th><th>Curs</th><th>Caràcter</th><th>Modalitat</th></tr><tr><td>Grau en Història</td><td>4</td><td>OBLIGATÒRIA</td><td>Presencial</td></tr></table>
Nombre de crèdits ECTS	7,5
Grups	1GG,1GM
Crèdits teòrics	0
Crèdits pràctics	0
Coordinació	BRUFAL SUCARRAT, JESUS
Departament/s	HISTORIA
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	72 hores presencials 115 hores no presencials
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.
Idioma/es d'impartició	Català Es poden donar textos en altres idiomes: castellà, anglès, francès, italià, llatí, etc.
Horari de tutoria/lloc	Despatx: 1.02 Tel.: 3152 Dl/ 12-14 Dm//12-14

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
PROFSSOR PENDENT D'ASSIGNAR HISTÒRIA		7,5	

Informació complementària de l'assignatura

Els set-cents anys que abasten entre els segles VIII i XV és un període crucial per a la història de Catalunya. En aquest àmbit cronològic, es conquistaren el territori que actualment forma part de Catalunya i, a més, els catalans s'expandiren cap al sud i la Mediterrània, arribant fins al seu extrem oriental. Es tracta, per tant, d'un període de formació durant el qual es va anar adquirint un caràcter propi a partir de la suma dels diferents substrats i dels pobles amb els quals es mantingué un contacte.

A través d'aquesta assignatura, s'aprofundirà en el coneixement de la història de Catalunya, fent especial èmfasi en els seus aspectes socials, però sense descuidar els altres que també configuraren un territori al nord-est de la península Ibèrica.

Objectius acadèmics de l'assignatura

1. Conèixer els processos que han menat a la construcció de Catalunya i el seu desenvolupament entre el segle VIII i el XV, en els vessants social, polític, econòmic i cultural, ben incardinats en el seu context.

2. Avançar en els procediments d'elaboració de la tasca historiogràfica sobre el passat medieval de Catalunya.

3. Assolir un bagatge historiogràficament crític sobre el període medieval de la història de Catalunya

4. Obtenir un coneixement bàsic sobre les principals línies historiogràfiques sobre les quals s'ha investigat i transmès la història medieval de Catalunya.

Competències

Competències transversals

Coneixement i capacitat d'aplicació del mètode científic.
Capacitat d'anàlisi i síntesi.
Capacitat de raonament crític.
Capacitat de resolució de problemes i de presa de decisions.
Creativitat i iniciativa.
Coneixement dels principis i implicacions de l'ètica professional.
Capacitat de treball en equip (intradisciplinari i interdisciplinari).
Capacitat de treball en contextos internacionals.
Capacitat de lideratge.
Capacitat d'adaptació a situacions canviants.
Motivació pel rigor i qualitat.
Coneixement i sensibilitat cap als drets humans i la reducció de tot tipus de desigualtats.
Coneixement i sensibilitat cap a la diversitat cultural.
Sensibilitat mediambiental.
Capacitat d'aprenentatge autònom.
Capacitat d'organització i planificació.
Capacitat d'aplicar els coneixements teòrics a la pràctica.
Comunicació oral i escrita en llengua nativa (amb experts i no experts).
Coneixement d'una llengua estrangera.
Coneixement d'informàtica aplicada.
Capacitat de gestió de la informació.

Competències específiques

Coneixement de l'estructura diacrònica general del passat.
Coneixement comparat de la història de diferents èpoques i territoris
Coneixement detallat d'un o més períodes específics del passat de la humanitat.
Coneixement dels processos històrics i dels principals factors demogràfics, socioeconòmics, polítics i culturals que els condicionen en diferents èpoques i territoris.
Coneixement de les diferents teories i perspectives historiogràfiques, així com de la diversitat de la consciència del temps i la memòria històrica.
Coneixement d'altres ciències humanes i socials, en especial l'antropologia social, la història de l'art, la geografia, l'economia i els estudis de les llengües pertinents per al coneixement de processos històrics concrets.
Coneixement de l'evolució del pensament i la seua relació amb la història.
Coneixement de les desigualtats i heterogeneïtats socials (classes, gènere, ètnia, religió, ideologia) i el seu paper en l'evolució històrica.
Coneixement de la diversitat cultural (perspectiva antropològica), en particular de les tradicions culturals i religioses de la humanitat i les seues relacions amb les transformacions i canvis històrics.
Coneixement de la significació històrica de la vida quotidiana i les lògiques del parentesc i l'organització familiar.
Coneixement de les relacions entre ciència i evolució social.
Capacitat per interrelacionar de manera crítica els esdeveniments i processos del present i del passat.
Coneixement i domini bàsic de la metodologia per a la investigació històrica.
Coneixement i domini bàsic de les metodologies pròpies de les subdisciplines temàtiques de la història (estudis de gènere, història econòmica i social, història de les idees).
Coneixement i domini bàsic de la metodologia i tècniques etnogràfiques (antropologia social).
Capacitat d'utilitzar a un nivell bàsic les metodologies d'altres ciències socials i humanes (en particular, història de l'art i geografia).
Capacitat per interpretar i utilitzar tot tipus d'informació documental i arxivística.
Coneixements en didàctica de la història.
Coneixements generals i instrumentals de disciplines i tècniques associades: arqueologia, epigrafia, paleografia, arxivística, diplomàtica.
Capacitat per participar, dirigir o gestionar una excavació arqueològica.
Coneixements instrumentals de la història de la conservació de monuments, dels principals criteris de restauració, recuperació i gestió del patrimoni cultural i, en particular, arqueològic.
Capacitat d'ensenyar, difondre i generar sensibilitat cap a temes històrics.

Continguts fonamentals de l'assignatura

1.- Delimitació temàtica

2.- Musulmans i carolingis

3.- La societat comtal (877-1020)

4.- Les terres andalusines (802-1017)

5.- Les taifes i la incorporació almoràvit (1017-1149)

6.- L'expansió territorial comtal (900-1149)

7.- La feudalització

8.- Vida i cultura comtals (ss. IX-XI)

9.- La cohesió de Catalunya al segle XII

10.- Poder i societat doscentista

11.- L'expansió mediterrània

12.- Els reptes del segle XIV

13.- El disseny institucional

14.- La Catalunya trastàmara

15.- La sortida de l'Edat Mitjana

16.- Viure i pensar a la Baixa Edat Mitjana

17.- El llegat medieval

Eixos metodològics de l'assignatura

Metodologia	Activitat	Hores de treball dirigit	Hores de treball no-dirigit
Exposició a classe, per part del professor, de les línies axials de cadascun dels temes	Exposició del professor	50	50
Treball conjunt i col·lectiu a classe del dossier documental	Comentari de textos Comentari de mapes Debats	10	5
Treball d'introducció a la recerca individual sobre un aspecte del temari, degudament acordat amb el professor	Treball de recerca bibliogràfica i/o documental Redacció d'assaigs Exposició oral a classe	10	40
Treball individual voluntari de comentari de text	Comentari de textos	0	5
Exercici d'avaluació final	Desenvolupament del temari Comentari de textos Comentari de mapes	2	15
TOTAL		72	115

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Febrer

13-14 Presentació i tema 1 (Delimitació temàtica)

20-21 Temes 2 i 3 (Musulmans i carolingis / La societat comtal)

27-28 Temes 4 i 5 (Les terres andalusines / Les taifes i la incorporació almoràvit)

Març

6-7 Tema 6 (L'expansió territorial comtal)

13-14 Tema 7 (La feudalització)

20-21 Temes 8 i 9 (Vida i cultura comtals / La cohesió de Catalunya al segle XII)

27-28 Presentacions

Abril

3-4 Exercici Alta Edat Mitjana i tema 10 (Poder i societat doscentista)

18 Tema 11 (L'expansió mediterrània)

24-25 Tema 11 i 12 (L'expansió mediterrània / Els reptes del segle XIV)

Maig

2 Tema 12 (Els reptes del segle XIV)

8-9 Tema 13 (El disseny institucional)

15-16 Tema 14 i 15 (La Catalunya Trastàmara / La sortida de l'Edat Mitjana)

22-23 Temes 15 i 16 (La sortida de l'Edat Mitjana / Viure i pensar a la Baixa Edat Mitjana)

29-30 Tema 17 i presentacions (El llegat medieval)

Juny

5-6 Presentacions i exercici Baixa Edat Mitjana

Sistema d'avaluació

Mecanismes d'avaluació	Descripció	Activitat	Percentatge
Taller d'avaluació (examen)	Exposar continguts i procediments	Prova escrita	45%
Informes i treballs	Aprofundir de manera informada en un o més aspectes del curs	Treball autònom i dirigit. Comporta la redacció d'un informe	30%

Assistència i participació	Facilitat l'homogeneïtzació i la visió global comuna en l'assimilació dels continguts per part dels alumnes	Iniciativa del professor, amb recurs a diferents mecanismes retòrics i audiovisuals	20%
Altres	Participació en altres activitats formatives de l'àrea	Iniciació als rudiments de la recerca i l'exposició dels continguts d'aquesta	5%
TOTAL			100%

Bibliografia i recursos d'informació

Bibliografia bàsica

Sabaté, Flocel. «Història Medieval de Catalunya», Balcells, Albert (dir.). *Història de Catalunya*. L'Esfera dels Llibres, Barcelona, 2006.

Bibliografia complementària

Es proporcionarà bibliografia específica per a cadascun dels temes, així com per a l'elaboració dels treballs corresponents, a petició dels estudiants. Tot i això, s'indiquen alguns llibres que, per les seves característiques, poden ser especialment interessants per a la present assignatura:

Alturo, Jesús. *Història del llibre manuscrit a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2003.

Aurell, Jaume. *Els mercaders catalans al quatre-cents*. Pagès editors, Lleida, 1996.

Balañà, Pere. *L'Islam a Catalunya (segles VIII-XII)*. Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1992.

Barceló, Miquel (coord.). *Musulmans i Catalunya*. Editorial Empúries, Barcelona, 1999.

Barceló, Miquel, *et alia*. *Arqueología medieval. En las afueras del medievalismo*. Crítica, Barcelona, 1988.

Bensch, Stephen P. *Barcelona and its Rulers (1096-1291)*. Cambridge University Press, Cambridge-Nova York, 1994.

Bisson, Thomas N. *L'impuls de Catalunya. L'època dels primers comtes-reis (1140-1225)*. Eumo, Vic, 1997.

Bonnassie, Pierre. *Catalunya mil anys enrere (segles X-XI)*. Edicions 62, Barcelona, 1979, 2 vols.

Bramon, Dolors. *De quan érem o no musulmans. Textos del 713 al 1010*. Eumo-Institut d'Estudis Catalans, Vic-Barcelona, 2000.

Ferrer, Maria Teresa (coord.). *Els catalans a la Mediterrània oriental a l'Edat Mitjana*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2003.

Ferrer, Maria Teresa (coord.). *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2011-2013, 2 vols.

Font i Rius, Josep Maria. *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Universitat de Barcelona, Barcelona, 1985.

Guinot, Enric; Torró, Josep (coords.). *Repartiments de la Corona d'Aragó (segles XII-XIII)*. Universitat de València, València, 2007.

Hillgarth, Jocelyn N. *El problema d'un imperi mediterrani català (1229-1327)*. Editorial Moll, Palma, 1984.

Lalinde, Jesús. *La Corona de Aragón en el Mediterráneo medieval (1229-1479)*. Institución Fernando el Católico-CSIC, Saragossa, 1979.

Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991.

Martín, José Luis. *Historia de la Corona de Aragón*. UNED, Madrid, 2002.

Miquel, Marina; Sala, Margarida (coords.). *Temps de monestirs. Els monestirs catalans a l'entorn de l'any mil*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1999.

Peláez, Manuel J. *Catalunya després de la guerra civil del segle XV*. Curial, Barcelona, 1981.

Sabaté, Flocel. *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XII): conquesta o repoblació?* Universitat de Lleida, Lleida, 1996.

Sabaté, Flocel (dir.). *L'estructuració territorial de Catalunya. Els eixos cohesionadors de l'espai*. L'Avenç, Barcelona, 2000.

Sabaté, Flocel. *La feudalización de la sociedad catalana*. Universidad de Granada, Granada, 2007.

Sobrequès, Santiago; Sobrequès, Jaume. *La guerra civil catalana del segle XV*. Edicions 62, Barcelona, 1987, 2 vols.

Soldevila, Ferran (ed.). *Les quatre grans cròniques*. Selecta, Barcelona, 1971, 4 vols.

Vicens Vives, Jaume. *Els Trastàmares (segle XV)*. Vicens Vives, Barcelona, 1956.

Dossier documental

El dossier documental consta de material auxiliar per al seguiment del temari. Ha estat seleccionat en funció del treball a l'aula. El seu contingut és el següent:

1. Concepte de l'Edat Mitjana peninsular a Ramon Torroja, Carles Cardó, Luis Suárez i Ramón Peralta
2. Fragment de la *Història de Montserrat*, redactada pel pare Benet Ribas
3. Ermold el Negre i la conquesta de Barcelona
4. *Crònica del califa Abd-al-Rahman III*, d'Ibn Hayyan
5. Versos d'Ahmad ibn Ibrahim en els *Annals Palatins* d'al-Hakam II
6. Textos d'al-Bakri
7. Mapa dels Comtats Catalans i de la seva expansió
8. Mapa dels castells termenats i dels comtats de frontera
9. *Querimoniæ* d'Urgell
10. *Querimoniæ* de Caboet
11. Carta de població de Lleida
12. Usatges de Barcelona
13. Guillem de Berguedà, senyor i trobador
14. Concessions d'Alfons el Cast
15. Castlans de Tàrrega
16. Llibre del Repartiment de València
17. Concessions de Jaume I
18. Actuació de la Companyia Catalana d'Orient
19. Vegueries de Catalunya (1301)
20. Governs municipals de Catalunya
21. *Lo Crestià*, de Francesc Eiximenis

22. Documents del rei Pere “IV” (1465)
23. Introducció de la insaculació a Olot (1498)

Dossier de lectures

El dossier de lectures és un recull mínim i selectiu d'alguns capítols i/o articles de recerca destacats en la investigació i la difusió historiogràfica del període medieval. Han estat aplegats a mena d'eina auxiliar per a millorar el coneixement historiogràfic de l'assignatura. Està constituït pels treballs següents:

1. Zimmermann, Michel. «Le concept de “Marca Hispánica” et l'importance de la frontière dans la formation de la Catalogne», *La Marche Supérieure d'Al-Andalus et l'Occident Chrétien*. Casa de Velázquez-Universidad de Zaragoza, Madrid, 1991, pp. 29-49.
2. Feliu, Gaspar. «La pagesia catalana abans de la feudalització», *Anuario de Estudios Medievales*, 26 (1996), pp. 19-41.
3. Garí, Blanca. «Las *querimoniæ* feudales en la documentación catalana del siglo XII (1131-1178)», *Medievalia*, 5 (1984), pp. 7-49.
4. Riera, Antoni. «L'aparició de la draperia urbana als Pirineus orientals», *Annals de la I Universitat d'Estiu. Andorra 82. El segle XIII*. Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra, 1983, pp. 152-178.
5. Sabaté, Flocel. «Discurs i estratègies del poder reial a Catalunya al segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 25 (1995), pp. 617-646.
6. Ruiz Doménec, José Enrique. «La crisi económica de la Corona de Aragón, ¿realidad o ficción historiográfica?», *Cuadernos de Historia de la Revista Hispania*, 8 (1977), pp. 71-117.
7. Feliu, Gaspar. «La crisis catalana de la Baja Edad Media. Estado de la cuestión», *Hispania*, LXIV/2, 217 (2004), pp. 435-466.
8. Riera, Jaume. «Contribució a l'estudi del conflicte religiós dels conversos jueus (segle XV)», *IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona (Napoli, 1973), vol. II*. Nàpols, 1982, pp. 409-425.
9. Fernández Trabal, Josep. «De “Prohoms” a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las élites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (ss. XIV-XV)», *Revista d'Història Medieval*, 10 (1999), pp. 331-370.
10. Batlle, Carme. «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: el partido de Deztorrent», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 7-8 (1986-1987), pp. 321-335.
11. Massip, Francesc. «El rei i la festa. El ritu de la propaganda», *Revista de Catalunya*, 84 (1994), pp. 63-83.